

Andžej Stasjuk

KRONOS

(Vitold Gombrovič: *Kronos*, Krakov, 2013)

Svi pišu, pomislio sam, pa pisaću i ja. Neće mi škoditi.

Utoliko pre što sam, vođen neobičnim impulsom, kupio knjigu. Jer, nikada nisam kupovao bučne, famom predupređene, javno hvaljene knjige. I, kako se obično ispostavljalo – bio sam u pravu. Međutim, ovoga puta kupio sam i čitam je. Čas otpozadi, čas spreda, birajući stranice sa najmanje fusnota. Međutim, to mi nekako slabo ide, ako pratim kontinuitet, bilo kako završene rečenice, uobličene misli, uopšte „književnost“. Jer, reč je o „štucanju“ u životu. Možda čak o pokušaju da se živi jedan prema jedan. 1938. godina: „Minhen, septembar“, „nameravala je da se spandava, priznavala je to, noge su joj smrdele“. Čitam bez uverenja da ću bilo šta dočitati. Jer, nikada ga nekako nisam pažljivo čitao. Nisam uspeo da pročitam nijedan njegov roman. U njima je bilo odviše prevrtanja preko glave, salta mortalea, literarnog autoerotizma. S dnevnicima mi je išlo nešto bolje, ali na kraju, komoditeta radi, pomirio sam se s tim da je „veliki pisac bio“, mada sam imao svoje koji su mi više prijali ili bili bliži srcu. Kasnije sam negde čuo snimak njegovog glasa, nešto je čitao ili o nečem govorio. Visok, prodoran ton, nimalo muški, a daleko od ženskog. Kao kad neko šmirglom grebe staklo. Zamislio sam da mi se tim glasom obraća, uverava me ili me psuje, od čega sam se sav naježio. Ili, da mi čita ono što je napisao; da više nikada ne posegnem za njim.

Sve do danas, kada ga čitam samom sebi i taj nepodnošljiv glas je na neobjašnjiv način učtao. Čitao sam reči. Bezvučne. Samo značenja ili slike. Oktobra meseca 1968. godine: „18. rano ujutru, možda je bilo osam sati, poteralo me je u klozet, i paf, skrenulo je postrance i usvinjio sam pantalone, počeo sam da ih čistim“. Dakle, same slike, koje su zaslonile glas. Izrazitije od svake misli. Šta je to? Da li je to najbolja proza? Isklesana, u komadima, pročišćena? Da li više nije mogla biti napisana? Kako se češe, jer ga svrbi, kako ga svrab obasipa, kako se osipa čirevima, kako smrdi, jer ga nešto nadima, kako neprestano guta praškove i ispija tečnost, jer se guši. Nabrojani su nazivi lekova, zabeležene su doze, zapisan je doseg osipa i ekcema na koži. Koga se to tiče? Ko voli gadosti? Po svoj prilici njega to lično interesuje, to posmatranje, ko je bio, ko jeste i u šta se pretvara. Pa ipak, to je zanimljivo i za nas.

Šta nas vodi u smrt? Svakako biologija. Prema tome, šta ona sadrži? Od čega se, po njoj, sastoji ljudska vrsta? Od događaja, čini se da odgovara pisac. Zbog toga taj dnevnik u biti podseća na spisak. Da je idealno delo, u njemu bi se smestili svi susreti, ličnosti, honorari, bolesti, lekovi, kupovine, posete, intervjui, sukobi, izdaje i porazi. Na sreću pamćenje i lenjost izbavljaju nas od sličnih zadataka. Nas – čitaoce – a i njih – pisce. Osim čistog knjigovodstva i statistike sve što je zapisano tamo je nekakva koncesija u korist književnosti. Uvek se toj književnosti nekako dodvorava. Godinu dana pre useravanja pantalona beleži: „Pominju me u prvih šest za Nobelovu nagradu, dobio ju je Asturijas.“

To najviše uzbuđuje, iritira i zasmehava: to knjigovodstvo karijere, to neprestano zapisivanje kolebanja književne berze, isto pedantno kao beleženje temperature čitane s termometra vađenog ispod pazuha. Boravio je u Buenos Ajresu, a kasnije u Vansu, udubljen u vlastita creva i medijski šum. Osluškivao je simptome bolesti i odjeke vlastitog imena (zamislimo kako bi izgledali njegov život i osluškivanje u epohi interneta). Naredne pobjede, uspjesi, izdanja, pominjanja i kvrcanja – nizani kao perle na nevidljivoj niti života. Razbrajalica, zahvaljujući kojoj se neprestano povećava broj prestiža, a smanjuju snaga i vreme. Registar. Bilans. Nula iluzija. Nema množenja i deljenja, samo sabiranje i oduzimanje. Imena ljubavnika i ljubavnica, sume u dolarima, francima i pezosima – a da nijedno ni drugo ni treće ne dostiže viši rang. Dogodilo se i zapisano je. Okrećemo sledeće stranice s čudnim osećanjem proticanja, koje ipak nema ničeg zajedničkog s promenom. Možda je to rezultat metode, jer ovo ipak nije dnevnik već lista vođena iz vremenske perspektive, dnevnik pisan unazad. Zbog toga se čini da se pisac (narrator, junak) rodio takoreći star i da će kao star umreti. Drugim rečima, njegov život se čini potpuno lišen zanimljivosti. I, za njega samog, dok ga je živeo, i za nas, koji zavirujemo u njegov život.

Pa ipak, možda je to najdublji smisao tog krajnje neobičnog dela, a ne iluzije o tom životu. Jer samo su u pitanju događaji, koji se mogu ređati u nedogled. Prema tome, neće biti nikakvog zbira ili vrhunskog dometa. Biće samo smrt. S obzirom na to da je jedini zadatak tih događanja predstavljalo odugovlačenje smrti.

*(Sa poljskog prevela **Biserka Rajčić**)*